

DISSERTATIONES IURIDICAE
UNIVERSITATIS SILESIENSIS

ROBERT
NETCZUK

TAJNY
WSPÓŁPRACOWNIK POLICJI
NA TLE
PRAWNOPORÓWNAWCZYM

WYDAWNICTWO UNIwersYTETU ŚLĄSKIEGO
KATOWICE 2006

**Tajny współpracownik policji
na tle prawnoporównawczym**

NR 2426

Robert Netczuk

**Tajny współpracownik policji
na tle prawnoporównawczym**

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Katowice 2006

Dissertationes Iuridicae Universitatis Silesiensis
Tom 3

Rada Naukowa
Bogdan Dolnicki
Kazimierz Marszał — przewodniczący
Maksymilian Pazdan

Recenzenci
Stanisław Hoc
Kazimierz Zgryzek

Spis treści

Wykaz skrótów	9
Akty prawne	9
Organy orzekające	10
Periodyki	10
Inne	11
 Wstęp	 15
 Rozdział I	
Geneza i powstanie tajnych służb policyjnych oraz instytucji tajnego współpracownika	19
 Rozdział II	
Tajni współpracownicy policji w prawie polskim w latach 1918—1944	37
1. Definicja i podstawy prawne funkcjonowania tajnych współpracowników w przedwojennym procesie wykrywczym	37
2. Taktyka prowadzenia czynności operacyjnych z udziałem tajnych współpracowników w przedwojennym procesie wykrywczym	43
3. Wykorzystanie tajnych współpracowników Policji Państwowej w przedwojennym procesie karnym	47
4. Prowadzenie działalności wykrywczej przez służby kryminalne Policji Państwowej w aspekcie ochrony praw człowieka	53
 Rozdział III	
Podstawy prawne i taktyka prowadzenia działalności wykrywczej z wykorzystaniem tajnych współpracowników przez służby kryminalne Milicji Obywatelskiej w latach 1944—1990	61

1. Podstawy prawne prowadzenia czynności operacyjno-rozpoznawczych przez służby kryminalne Milicji Obywatelskiej	61
2. Definicja tajnego współpracownika oraz taktyka prowadzenia z jego udziałem czynności operacyjno-rozpoznawczych	72
3. Wykorzystanie informacji uzyskanych w trakcie prowadzenia czynności operacyjno-rozpoznawczych z udziałem tajnego współpracownika w procesie karnym	89
4. Czynności operacyjno-rozpoznawcze z udziałem tajnego współpracownika a ochrona praw jednostki	96

Rozdział IV

Pozycja prawna tajnych współpracowników w ustawie <i>o Policji</i> oraz w <i>Kodeksie postępowania karnego</i>	107
1. Uwagi ogólne.	107
2. Definicja osobowych źródeł informacji i podstawy prawne ich funkcjonowania w polskim systemie prawnym	110
3. Wykorzystanie procesowe informacji uzyskanych w ramach czynności operacyjno-rozpoznawczych prowadzonych z udziałem tajnego współpracownika na tle unormowań ustawy <i>o Policji</i>	121
4. Wykorzystanie procesowe informacji uzyskanych przez tajnych współpracowników w postępowaniu karnym na gruncie instytucji świadka anonimowego	129
5. Funkcjonowanie instytucji tajnego współpracownika a dopuszczalny zakres ingerencji w prawa obywatelskie i gwarancje praw jednostki	136

Rozdział V

Pozycja prawna i metody wykorzystywania tajnych współpracowników w Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej	145
1. Definicja poufnych osobowych źródeł informacji w literaturze i ustawodawstwie Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej.	145
2. Pozycja prawna tajnych służb kryminalnych w strukturze policji Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej	152
3. Metody wykorzystywania i kontroli tajnych współpracowników w angielskim procesie wykrywczym	165
4. Etyka prowadzenia działań wykrywczych z udziałem tajnych współpracowników na terenie Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej	175

Rozdział VI

Pozycja prawna tajnego współpracownika policji w angielskim procesie karnym	182
1. Podstawy prawne wykorzystania informacji uzyskanych przez tajnego współpracownika w procesie karnym.	182
2. Przesłanki i zakres utajnienia tożsamości tajnych współpracowników w angielskim procesie karnym.	191

---

3. Ograniczenia prawne w zakresie dowodowego wykorzystania informacji uzyskanych z udziałem tajnego współpracownika w angielskim procesie karnym.	203
4. Wykorzystanie instytucji tajnego współpracownika w angielskim procesie karnym w świetle wymogów Europejskiej Konwencji Praw Człowieka.	215
 Rozdział VII	
Charakterystyka uregulowań prawnych instytucji tajnych współpracowników na przykładzie służb kryminalnych wybranych państw	222
 Rozdział VIII	
Perspektywy wykorzystania tajnych współpracowników w aspekcie integracji europejskiej	243
1. Podstawy prawne międzynarodowej współpracy europejskich służb policyjnych w zakresie czynności operacyjno-rozpoznawczych	243
2. Uregulowanie instytucji tajnego współpracownika policji w prawie polskim na tle uregulowań prawa europejskiego	257
 Bibliografia.	 264
 Materiały archiwalne	 288

Wstęp

Funkcjonowanie tajnych współpracowników w systemie środków zwalczania przestępczości od dawna budziło sporo kontrowersji. Wątpliwości wywołują zarówno wykorzystywana terminologia, jak i ustalenie dopuszczalnego zakresu prowadzonych działań.

Nasilająca się w ostatnich kilku latach tendencja do stworzenia prawnego umocowania dla każdej formy ingerencji organów państwowych w sferę prywatności obywateli wywołała wzmożone zainteresowanie doktryny oraz liczne próby kompleksowego uregulowania pozycji prawnej osób udzielających niejawnego wsparcia organom ścigania. Podejmowane działania podyktowane były niewątpliwie słusznym założeniem, iż postępujące w szybkim tempie doskonalenie metod poufnego gromadzenia informacji o obywatelu musi być jednocześnie uzupełniane tworzeniem systemu zabezpieczeń uniemożliwiających bezzasadną ingerencję w sferę prywatności i swobodę komunikowania się. W większości jednak wypadków formułowane postulaty pozbawione były podbudowy naukowej w postaci rzetelnej analizy rzeczywistych założeń taktyki posługiwania się poufnymi osobowymi źródłami informacji.

Bezskuteczność podejmowanych prób legislacyjnych usprawiedliwia przekonanie, iż propozycje ustawowego określenia zasad prowadzenia niejawnego współpracy z obywatelami powinny w równej mierze uwzględniać dotychczasową praktykę rodzimych organów ścigania oraz skutki, jakie sugerowane rozwiązania wywołały na terenie państw obcych. Wzrastające znaczenie roli, jaką poufne osobowe źródła informacji odgrywają w zwalczaniu przestępczości transgranicznej, skłania także do dokonania oceny istniejących unormowań w aspekcie możliwości ich wykorzystywania na szczeblu współpracy międzynarodowej.

Funkcjonujące w Polsce przez lata definicje poszczególnych odmian niejawnego współpracy podlegały licznym zmianom, które, podobnie jak obecnie, nie

miały swoich odpowiedników w terminologii i strukturze osobowych źródeł informacji istniejących na terenie innych państw. Dlatego też istotnym problemem stało się znalezienie uniwersalnej nazwy pozwalającej objąć wszystkie formy niejawnego współpracy organów ścigania z obywatelami, stosowane zarówno w kraju, jak i za granicą.

Porównanie wykorzystywanych w literaturze i praktyce poszczególnych państw odmian niejawnego udzielania pomocy służbom policyjnym skłania do wniosku, iż w języku polskim najbardziej odpowiednie semantycznie jest określenie „tajny współpracownik policji”. Słowem „współpracownik” można objąć każdą formę kooperacji pozytywnej z organami ścigania bez względu na to, czy ogranicza się ona jedynie do przekazywania pozyskanych w sposób bierny informacji, czy też polega na wykonywaniu innych zadań w postaci infiltracji, dezinformacji lub wpływania na sposób realizacji czynu przestępnego. Określenie „tajny” akcentuje, iż jest to osoba działająca w sposób niejawny, a więc nie zdradza faktu powiązania ze strukturami służb kryminalnych oraz rzeczywistych zamiarów swej działalności. Występujące w nazwie dopełnienie: „policji” wskazuje, iż niniejsze opracowanie obejmuje nie tylko charakterystykę funkcjonowania osobowych źródeł informacji wykorzystywanych obecnie przez policję w Polsce, ale również przez formacje policyjne istniejące na ziemiach polskich w okresie wcześniejszym (Policja Państwowa, Milicja Obywatelska) oraz służby kryminalne organów ścigania innych państw (FBI, Bundeskriminalamt, itp.).

Ze względu na fakt, iż jedynym państwem europejskim, które zdecydowało się na wprowadzenie do swojego systemu prawnego całościowej regulacji działań tajnych współpracowników, jest Wielka Brytania, niniejsze opracowanie przedstawia przede wszystkim ewolucję pozycji prawnej tajnych współpracowników w prawie polskim i brytyjskim.

Ponieważ historia rozwoju polskich służb policyjnych wiąże się z zaistniałymi zmianami ustrojowymi, prezentacja problematyki wykorzystywania tajnych współpracowników na ziemiach polskich dokonana została etapowo, z podziałem na lata: 1918—1944, 1944—1990 oraz po roku 1990. W przypadku Wielkiej Brytanii, gdzie istniała ciągłość rozwoju historycznego organów ścigania, analiza pozycji prawnej osobowych źródeł informacji przeprowadzona została z uwzględnieniem podziału na zagadnienia związane z taktyką prowadzenia czynności wykrywczych oraz z zasadami wykorzystania tajnego współpracownika w procesie karnym. Końcowe rozdziały pracy poświęcone są przedstawieniu sposobu uregulowania osobowych źródeł informacji w wybranych państwach europejskich oraz Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej, a także unormowaniom funkcjonującym na gruncie prawa międzynarodowego.

Materiał źródłowy, na którym opiera się opracowanie poszczególnych rozdziałów, pochodzi z publikacji o charakterze specjalistycznym, wydawnictw

---

prasowych oraz zbeletryzowanych wspomnień byłych pracowników organów ścigania. Rozdziały poświęcone taktyce prowadzenia czynności wykrywczych przez organy ścigania w latach 1918—1944 oraz 1944—1990 zostały przygotowane na podstawie zbiorów Archiwum Akt Nowych oraz Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie.

Projektant okładki
Marek Francik

Redaktor
Wiesława Piskor

Redaktor techniczny
Małgorzata Pleśniar

Korektor
Lidia Szumigała

Copyright © 2006 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-226-1547-8 (wersja drukowana)
ISBN 978-83-226-2373-2 (wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Nakład: 250 + 50 egz. Ark. druk. 18,25. Ark. wyd. 23,0.
Przekazano do łamania w kwietniu 2006 r. Podpisano do druku
w sierpniu 2006 r. Papier offset kl. III, 80 g. Cena 35 zł

Łamanie i druk: Uniwersytet Śląski. Sekcja Poligrafii w Cieszynie
ul. Bielska 62, 43-400 Cieszyn

Oprawa: Wydawnictwo i Poligrafia „Arka”
ul. Kraszewskiego 9, 43-400 Cieszyn

ROBERT NETCZUK jest doktorem nauk prawnych, adiunktem w Katedrze Prawa Karnego Procesowego Uniwersytetu Śląskiego, autorem kilku opracowań z zakresu problematyki karno-procesowej i prawa policyjnego. Głównym przedmiotem jego zainteresowań pozostaje problematyka czynności operacyjno-rozpoznawczych Policji. Obszar naukowych zainteresowań Autora obejmuje również zagadnienia związane z wykorzystaniem wyników niejawnych czynności wykrywczych w postępowaniu karnym oraz problematykę prawnych uwarunkowań współpracy organów ścigania w dziedzinie zwalczania międzynarodowej przestępczości zorganizowanej.

Książka jest uaktualnioną wersją pracy doktorskiej, obronionej na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego 14 września 2004 roku.

ROBERT NETCZUK
TAJNY WSPÓŁPRACOWNIK...

Cena 35 zł

ISSN 0208-6336

III